

KUR'ÂN
VE
ESTETİK

Osman Mutluel

ÖTÜKEN

YRD. DOÇ. DR. OSMAN MUTLUEL: 1961 Denizli doğumlu olan Osman Mutluel, ilk ve orta öğrenimini Denizli’de, yükseköğrenimini 1980-1985 yılları arasında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde tamamladı. 1986 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Eskişehir Sivrihisar Lisesi’nde öğretmenliğe başladı. Çeşitli okullarda öğretmenlik ve okul yöneticiliği yapan Osman Mutluel, halen AİBÜ İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslam Felsefesi ABD’da öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

1998 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Ahmet Arvasi’de Estetik ve Sanat” adlı tezi ile yüksek lisansını tamamlayarak “bilim uzmanı” unvanı aldı.

2006 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Kur’ân ve Estetik” adlı tezi ile doktorasını tamamlayarak “doktor” unvanı aldı.

Geleneksel Türk el sanatlarından olan ebru ve tezhib çalışmalarını sürdürmekte olan Osman Mutluel, evli ve iki çocuk babasıdır.

Basılmış Kitapları:

- 1- *İlk İslam Filozofu El-Kindî, Hayatı ve Eserleri*, Denizli, 1999
- 2- *İbn Miskevey’te Ahlâk Anlayışı*, Denizli, 1999
- 3- *Ahmet Arvasi’de İslam Estetik ve Sanatı*, Bilgeoğuz Yayınları 2012
- 4- *İslam Düşüncesinde Yetkinlik Kavramı ve İnsanın Yetkinleşmesi*, Ötüken Yayınları, 2013.
- 5- *Felsefeye Giriş* (Yrd. Doç. Dr. Kemal Göz’le birlikte), Gümüşev Yayınları, 2013.
- 6- *Çocukta Değer Bilinci ve Karakter Eğitimi*, Boy Yayınları, 2014.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	11
Önsöz	13
İkinci Baskı İçin Önsöz.....	17

GİRİŞ

TEMEL KAVRAMLAR

1. Estetik	21
a) Tanım	21
b) Batı Dünyasında Estetik.....	23
ba. Platon.....	24
bb. Aristoteles	26
bc. Plotinus.....	28
bd. Immanuel Kant.....	32
be. Hegel.....	34
bf. Benedetto Croce	38
c) İslam Düşünce Tarihinde Estetik.....	39
ca. Mezheplerde Güzelin Temellendirilmesi.....	39
cb. Farabî	45
cc. İbni Sina	48
cd. Mevlana.....	51
ce. Gazalî	51
cf. Şah Veliyullah Dihlevî.....	54
d) Estetiğin Genel Sorunlarına Kısa Bir Bakış	55
e) Estetik ve Diğer İlimler.....	59
2. Estetik Nesne ve Estetik Özne	62
3. Estetik Tavrı ve Estetik Haz	65
4. Güzeli ve Yüce.....	70
5. Güzeli, İyi, Doğru, Faydalı, Yararlı	74

BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'ÂN-I KERİM'DE
ESTETİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1. Hüsn.....	84
2. Tayyib	87
3. Zinet.....	91
a) Maddî Güzellik	92
b) Manevî veya Ahlâkî Güzellik.....	93
c) Sosyal / Toplumsal Güzellik	95
4. Cemil	98
5. Ni'me.....	102
6. Sürur.....	105
7. Esmâü'l-Hüsnâ.....	108
8. En Güzel Kıssa	113

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'ÂN-I KERİM'DE GÜZEL KAVRAMI

1. İnançta Estetik Boyut	125
2. İbadetlerdeki Estetik Boyut.....	131
a) Namazda Estetik Boyut	132
b) Oruçta Estetik Boyut.....	135
c) Zekâta Estetik Boyut	136
d) Hacc'da Estetik Boyut	138
3. Davranışlarda Estetik Boyut.....	140
a) Güzel Zanda Bulunmak	147
b) Güzel Sabır	148
c) Güzel Söz/lü Olmak.....	150
d) Güzel İşlerde Aracı Olmak	155
e) Güzel Boşanma	156
f) Güzel Borç Vermek	158
g) Güzel Örnek	159
h) Güzel Rızık.....	161
i) Güzel Tebliğ.....	162
j) Anlaşmaları Güzel Yazmak.....	165
k) Kur'ân-ı Kerîm'in Tavsiye Ettiği Diğer Güzel Davranışlar.....	167
4) Kur'ân-ı Kerîm'de Güzelliği Bozan Davranışlar.....	170

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KUR'AN-I KERİM'DE GÜZELLİĞİN NİTELİKLERİ

1. Kusursuzluk	175
a) İnsanın Yaratılmasında Kusursuzluk	175
aa. İnsan Beynindeki Güzellik	176
ab. Duyu Organlarındaki Güzellik.....	178
ac. Arıtma Sistemi: Böbrekler.....	179
ad. DNA (Özel Şifreler).....	180
ae. Kriminolojik Mucize (Parmak Uçları).....	181
b) Hayvan ve Bitkilerde Kusursuzluk Örnekleri	183
ba. Hayvanlardaki Kusursuz Yaratılış	183
bb. Bitkilerdeki Kusursuz Yaratılış	185
c) Dünya'nın Yaratılmasında Kusursuzluk.....	187
d) Evren'in Yaratılmasında Kusursuzluk	193
2. Ölçü ve Ahenk.....	198
3. Simetri/Tenasüb	204
4. Orta Yol	208
a) Müslüman Düşünürlerin Orta Yol Değerlendirmeleri.....	209
b) Kur'ân-ı Kerîm'de Orta Yol.....	211
5. Yeryüzündeki Ekolojik Denge	216
Sonuç.....	220
Bibliyografya.....	225
Dizin.....	230

KISALTMALAR

AÜB	:	Ankara Üniversitesi Basımevi
AÜİFDY	:	Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları
DİA	:	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DK	:	Devlet Kitapları
KTB	:	Kültür ve Turizm Bakanlığı
MEGSB	:	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
SÜB	:	Selçuk Üniversitesi Basımevi
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı

ÖNSÖZ

ESTETİK konusunu batı kaynaklı bir olgu olarak algılamak, diğer medeniyetlere haksızlık olur. Hemen her toplumun kendi kültürüne göre bir estetik ve güzellik anlayışı mevcuttur. Bu anlayış, o toplumun kültür yapısı, inançları, örf ve âdetleri, ahlâk anlayışları çerçevesinde gelişir ve şekillenir. Zaman içinde, yazılı ve sözlü kaynaklarda yerini alarak kalıcı hale gelir ve nesilden nesile aktarılır.

Günümüzde, ülkemizde yapılan çalışmalara bakılınca başlıca iki ana sorunla karşı karşıya gelinir. Bunlardan biri, estetikle ilgili çalışmalardaki batı kültürü hâkimiyetidir. Diğeri ise dil sorunudur. Batı kültürü kaynaklı estetik anlayışların, özellikle ülkemizdeki geniş insan kitleleri tarafından benimsenmediği, sadece bazı akademisyen çevreler arasında kaldığı açık bir gerçek olarak ortada durmaktadır. Dil sorunu ise, genellikle akademisyenlerin geniş halk kitlelerinin kullanmadığı, yeni türetilmiş kelimeleri tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Aslında dil sorunu olarak ortaya çıkan bu durum, batı kültürü etkisindeki estetik anlayışın dar bir çevre arasında kalmasının en temel nedeni olarak değerlendirilebilir.

İslam Estetiği alanında çalışma yapmak isteyen bir araştırmacının karşılaşacağı en büyük zorluk, bu sahada köklü ve kapsamlı çok fazla çalışma yapılmamış olmasından doğan kaynak sıkıntısıdır. Yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun makale türünde yapılmış yayınlardan oluşması, sahadaki boşluğu göstermesi yanında, çalışma alanını da zorlaştırmaktadır.

Günümüz Kur'ân araştırmalarına bakıldığında, ekseriyetle Tefsir alanında yapılan çalışmalarla karşılaşılır. Ancak, Kur'ân-ı Kerîm - Felsefe, özelde ise Kur'ân-ı Kerîm ve Estetik değerin ortaya çıkışı ile ilgili yapılan çalışmalar bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır. Bu da ayrı bir sorun teşkil etmektedir.

Kur'an ve Estetik adlı bu çalışmamızın amacı, Kur'an-ı Kerim'in bize vermek istediği temel estetik anlayışı ortaya çıkarabilmektir. Tabiatıyla bu çalışmada Kur'an-ı Kerim başvuru kaynağımızdır. Araştırmamızın amacını aşmamak için Hz. Peygamber'in hadisleri ve sünneti çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmada ulaşılmak istenen amaç, her kültür düzeyinden insanın anlayabileceği bir üslup içerisinde, Kur'an-ı Kerim'in güzellik anlayışını ortaya koymaktır.

Konular değerlendirilirken, Kur'an-ı Kerim'in o mevzuda vermek istediği mesaja da kısaca işaret ederek bütünlüğü korumak hedeflenmiştir.

Araştırmamız, Giriş, üç bölüm ve Sonuç'tan oluşmaktadır.

Birinci bölümünde öncelikle estetik tanımlarını vererek, İlkçağdan itibaren günümüze kadar belli başlı estetik anlayışları üzerinde durulmuştur. Aynı şekilde, İslam dünyasında gelişen belli başlı estetik ve güzellik anlayışlarına da temas edilmiştir. Estetik obje, estetik nesne, estetik tavır, estetik haz üzerinde durularak, genel bir estetik anlayış ortaya konulmaya çalışılmıştır. Estetik, iyi, doğru, faydalı, yararlı gibi kavramlar irdelenerek, bu kavramların gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerekse diğer estetik anlayışlarda oluşan anlam ve ilişkiler sorgulanmıştır.

Birinci Bölüm'de, Kur'an'da estetik ile ilgili belli başlı terimler değerlendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bulunan estetik ile ilgili terimleri mümkün olduğu kadar ele almaya çalışılırken, estetik ve güzellikle birinci dereceden ilgili terimler üzerinde daha çok durulmuştur. Bu terimlerden, *husn*, *tayyib*, *zinet*, *cemil*, *ni'me*, *sürur* gibi kelimelerin Kur'an-ı Kerim'de kullanılmasını, kazandığı anlamlar, Esmâü'l-Hüsna'ya niçin en güzel isimler denildiği, Esmâü'l-Hüsna içindeki güzellikle ilgili isimler, bunların ne anlama geldiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de en güzel kıssa olarak adlandırılan Hz. Yusuf Peygamberin kıssası üzerinde durulmuş ve bu kıssanın anlatım güzelliği ortaya konmaya çalışılmıştır.

İkinci Bölümde, genel anlamda Kur'an-ı Kerim'deki güzel kavramının yayıldığı geniş alanda gezinmeye çalışılmıştır. Bu alanın boyutları Kur'an-ı Kerim esas alınarak belirlenmiş ve güzellik "*İnançta estetik boyut*", "*İbâdetlerde estetik boyut*" ve "*Davranışlarda estetik boyut*" olmak üzere üç temel başlıkta değerlendirilmiştir. Konuların

daha iyi ortaya konulabilmesi amacıyla, mümkün olduğu kadar fazla alt başlıklar verilmiştir. Bölümün sonunda da, güzellikleri bozan davranışlar üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölümde ise, Kur'ân-ı Kerîm'de güzelliğin nitelikleri üzerinde durulmuştur. Güzelliğin niteliklerinden, kusursuzluk, ölçü ve âhenk, simetri ve ortayol üzerinde durularak, hem Kur'ân-ı Kerîm'in bu konuda insanlara verdiği mesajı tespit edilmeye çalışılmış ve hem de diğer felsefi sistemlerde bu niteliklerin nasıl yer aldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırma boyunca manevî desteklerini esirgemeyen, konuların yazımı sırasında, çıktıları okuyarak mesailerini harcayan Dr. Kemal Göz ve Dr. Şaban Çiftçi'ye, destekleriyle daima bana cesaret veren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Mehmet Bayrakdar'a ve Prof. Dr. Ethem Çebecioğlu'na, gerek konunun belirlenmesinde, gerekse araştırılması ve yazımı sırasında değerli vakitlerini ayıran, yol gösteren ve müşfik tavırlarıyla bana gerçek anlamda rehberlik yapan değerli hocam Prof. Dr. Hayrani Altıntaş'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara, 2008

Osman Mutluel

İKİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Ötüken Neşriyat tarafından 2010 yılının sonlarında basılan *Kur'ân ve Estetik* adlı çalışmamın yayınevinde bitmesi ve yayınevinin ikinci baskısını yapma isteği üzerine, kitabın bazı bölümlerini tekrar gözden geçirme fırsatı yakalamış oldum.

Doktora tezi olarak hazırladığım bu eser, o dönemde sahip olduğum bilgi ve birikimin sonucu oluşmuştu. Geçen süre içinde, gerek konu ile ilgili yapmış olduğum okumalarla ve gerekse fakülte derslerinde konuyu öğrencilere anlatmak suretiyle tekrar tekrar ele alma fırsatı yakalamış oldum.

Diğer taraftan, kitabımı okuyan okurlarla zaman zaman karşılaştığım mekânlarda yapılan eleştiriler doğrultusunda, konunun yetersiz kaldığı ifade edilen bölümlerinin tekrar ele alınarak genişletilmesi ihtiyacı da ortaya çıkmıştı.

Bu baskıda, özellikle filozofların estetik anlayışlarını yeniden ele alarak, çeşitli ilaveler ve değişiklikler yapma şansı yakalamış oldum. Bu fırsattan dolayı Ötüken Neşriyat'a teşekkür ederim.

Faydalı olması temennisiyle...

Bolu, 2016

Giriş
TEMEL KAVRAMLAR

1. ESTETİK

a) Tanım

“Estetik” sözcüğü, Grekçe “aisthesis” ya da “aisthanesthai” sözcüğünden türetilmiştir. “Aisthesis” duyum, duyulur algı anlamına gelmesine karşın, “aisthanesthai” sözcüğü duyu ile algılamak anlamına gelir. Estetik, bu anlamda duyulur algının, duyusallığın sağladığı bilgi ile ilgili bir bilim olarak düşünülür.¹

Aynı kelime “Güzellik Bilimi” anlamında Osmanlıca’da “Bediiyyat”, “İlmü’l-Cemal” gibi isimlerle karşılanmıştır.²

Estetikçilerin bu güne kadar her kesimin kabul edebileceği bir tanım üzerinde birleşmeleri ve genel geçer bir tanım ortaya koymaları mümkün olmamıştır. Ancak bu uzlaşmaz tutuma karşın bir takım tanımlar da yapılmıştır. İşte, “Estetik nedir?” sorusu sorulduğunda verilebilecek tanımlardan birkaçını şöylece sıralamak mümkündür:

Estetik, sanat ya da güzellik alanında söz konusu olan değerleri konu alan felsefî disiplin; felsefenin, güzeli ya da güzelliği konu alan, iyi, çirkin, hoş, yüce, trajik gibi güzellikle yakından ilişkili olan kavramları araştıran bir bilimdir.

¹ Tunalı, *Estetik*, İstanbul 1996, s.13

² Ayvazoğlu B, İlmü’l-Cemal md. *DİA*, C. 22, İstanbul 2000, s.144

O, aynı zamanda, doğal nesne ya da insan tarafından oluşturulan ürünlerde sergilenen güzelliklerle ilgili yargıları ve yaşantılarımızda söz konusu olan değerleri, tavırları, haz ve tadları tahlil eden bilim dalıdır. Bu bilimi; estetik nesnelere, estetik tecrübenin nesnelere yönelen temaşada söz konusu olan problemlerin çözümü ve kavramların tahliliyle ilgili olan felsefi disiplin³ olarak tanımlamak da mümkündür.

Estetik, tanım olmak itibarıyla, salt bir sanat felsefesi olarak görülemez. Baumgarten, Schelling, Hegel, Schopenhauer gibi estetik üzerine yorum yapmış ve eser vermiş pek çok filozofun ortak anlayışlarında “*Estetik, güzel üzerine düşünme sanatıdır.*” tanımı ön plana çıkmıştır.⁴

Estetik’i bir başka açıdan; bize hoş gelen veya haz verici olarak adlandırdığımız bir heyecan veya duygu veren şeylerin incelenmesi ile ilgili disiplin⁵ olarak tanımlamak da mümkündür.

Estetiği, problemleri açısından tanımlamak istediğimizde ise; yukarıda belirtildiği üzere, “*Estetik nesnelere seyrettiğimizde ortaya çıkan kavramların tahlili ve problemlerin çözümü ile meşgul olan felsefe disiplini*” diyebiliriz.

Konusu insanlık tarihi kadar eski olan bu bilim dalının isminin konulması oldukça yenidir. Estetiği sistemleştiren ve bu ismi veren kişi, Wolff’un öğrencilerinden biri olan Alexander G. Baumgarten (1714-1762)’dir. Baumgarten, 1750-1758 yılları arasında yayımlanmış olduğu, *Aesthetica* adlı eseriyle, ilk kez böyle bir bilimi temellendirerek, konusunu belirlemiş ve bu bilimin sınırlarını çizmiştir.⁶

³ Cevizci A., *Felsefe Sözlüğü*, Estetik md. Paradigma yay. İstanbul 1999, s. 315.

⁴ Dinçer K., *Felsefe*, Anadolu Ü. Yay. Eskişehir, 1993, s.87

⁵ Arslan A., *Felsefeye Giriş*, Vadi yayınları, Ankara 1996, s.199

⁶ Tunali, age, s.13

Estetiğin gelişiminde etkili olmuş bir başka filozof da Immanuel Kant (1724-1804)'tır. Araştırmacılar onun, estetik bilincini, genel olarak insan deneyimindeki anlamlı ve birlikli bir öge olarak değerlendirdiğini⁷ ifade ederler. Estetiği, *Salt Akılın Eleştirisi* adlı eserinde “duyusallık” olarak değerlendirirken, *Yargı Gücünün Eleştirisi* adlı eserinde ise “sanat felsefesi” olarak değerlendirmiştir.⁸

Estetik biliminin, Sanat Tarihi, Sosyoloji, Antropoloji hatta Biyoloji gibi ilimlerle ilişkisi bulunan felsefi ve psikolojik teoriler toplamı olduğu dikkate alındığında tek ve tartışmasız bir tanımın olamayacağı daha kolay anlaşılabilir.⁹

b) Batı Dünyasında Estetik

Estetiğin adı oldukça yeni olmakla beraber, içerdiği konu itibarıyla bir hayli eski olduğunu daha önce belirtmiştik. Ulaşabildiğimiz yazılı kaynaklarda “Güzel”den ve “Güzellikten” felsefi bir yaklaşımla, belirli bir sistem içinde bahseden ve “Güzel nedir?” sorusuna cevap arayan ilk filozof Platon (MÖ. 427-347) olmuştur.¹⁰ Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, Platon’dan önce de “güzel” kavramını “iyi” kavramı ile karşılaştıran filozofların varlığı gözardı edilemez. Güzeli, felsefi bir kavram olarak değil de basit bir şekilde ele alan Pythagoras, Herakleitos (MÖ. 540-480), Empedokles (MÖ. 492-423) gibi filozoflar, kendi görüşlerine eserlerinde parça parça yer vermişlerdir. Örneğin Xenophon (MÖ. 431-350) bu filozoflardan biridir.¹¹ Xenophon *Sokrates’in Anıları* adlı eserinde güzel

⁷ Cevizci, *age*, s.315

⁸ Ayvazoğlu B., *DİA*, İlmü'l-Cemal md. s.146

⁹ Ayvazoğlu, *age*, s.146, Arslan, *age*, s.200

¹⁰ Tunalı İ, *Grek Estetiği*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s. 133-134.

¹¹ Yetişkin H, *Estetiğin ABC'si*, Kabalıcı Yay., İstanbul 1998, s. 12

ve iyi, çirkin ve kötü arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için çeşitli diyaloglar aktarır. Buna göre, iyi ve güzel aynı şeydir. Bunu ispatlamak için “*Bir maksada hizmet eden her şey ‘güzel’ ve ‘iyi’dir.*” sonucuna varır. Örneğin, çöp atmak için çöp sepeti güzel’dir. Ancak çöp atmak için altın madeninden yapılmış kalkan güzel değildir. Buradaki temel anlayış, herhangi bir nesnenin güzel olarak vasıflanabilmesi için, amaç ön plana çıkmaktadır. Yani herhangi bir nesne, amacına uygun yapılmış ve kullanılmışsa güzel ve iyidir. Amacına uygun değilse çirkin ve kötüdür.¹²

ba. Platon

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sistemli bir yaklaşım ilk olarak Platon’da görülmektedir. Platon’un güzellik anlayışı belli dönemlerde değişikliklere uğramıştır. Bu dönemlerden ilki olan ve özellikle Sokrates’in etkisi altında kaldığı¹³ gençlik yıllarına ait güzel anlayışı, meydana gelmeyen, başka bir şeye dönüşmeyen, tek ve kendinde var olan, uzayın ve zamanın dışında olan fizikötesi bir güzellik, bir İdea’dır.¹⁴ Platon, *Şölen* adlı eserinde bu güzelliği, bir taraftan güzel, diğer taraftan çirkin gözükken, bir yerde güzel gözükmediği hâlde başka bir yerde güzel gözükmemen, insanların bazısının güzel bulduğu ama bir başka insanın çirkin bulduğu, güzelliğini herhangi bir organla göstermeyen bir ideal güzellikten söz eder. Bu güzellik sadece İdea’nın güzelliğidir. Bu güzelliğin ondan başkasında bulunması söz konusu değildir. Ondan başka güzel olarak vasıflanan şeylerin tümü, güzelliğini ondan alırlar. Ancak İdea’nın diğer güzelliklerden herhangi bir fayda sağlama-

¹² Arat N., *Etik ve Estetik Değerler*, Say Yayınları, İstanbul 2006, s.57.

¹³ Tunalı, *age*, s.25

¹⁴ Arat, *age*, s.57; Erdem S., *Felsefe*, Fil Yayınevi, İstanbul 2006, s.123

sı, güzelliğinin artması ve eksilmesi söz konusu olmadığını belirtir.¹⁵

Platon'un bu güzellik anlayışının tanrısal bir güzellik halini aldığını ifade eden Arat, şu değerlendirmeyi yapar:

“...Güzel burada hiçbir tanıma sığmayan ve hiçbir mantık ulamının belirleyemediği bir gerçek varlık (belki de tanrı) şekline dönüşmektedir. Yani güzel, artık yalnızca bir estetik değer değil, tüm varlıklarla ilgili bir temel değer, bir tözdür.”¹⁶

Bu düşüncelerle Platon, olgunluk dönemine has güzel kavramına girmiş olur. Bu dönemde, onun güzellik kavramında, *sevgi* (eros)'nin ön plana çıktığını görürüz. Sevgi, güzele kavuşmanın ve onda yaratıcı olmanın ve böylece ölümsüzlüğe ulaşmanın nedenidir. İnsanın ölümsüzlüğe ulaşabilmesinin iki yolu vardır. Bu, beden ve ruh yoluyla olur. *Beden ölümsüzlüğü* güzel bedenlere yönelme ve bunlardan meydana gelen çocuklarla olurken, *ruh ölümsüzlüğü* gençlere yönelip onlara erdemli yaşamayı öğretmekle olur. Erdemi öğrenen insanlar, bunu yaşam ve davranışlarında da gösterecekler ve böylece ruh ve erdem güzelliğine, buradan da gerçek güzele ulaşmış olacaklardır.¹⁷

Artık burada *güzel*, bir kavram olmaktan çıkmış ve varlık haline gelmiştir. Bu varlık da Tanrı'dır. Bu düşünce, daha sonra güzellik anlayışı üzerinde duracağımız Plotinus üzerinde derin etki bırakmış ve onun çıkış noktası olmuştur.

Platon'un üçüncü dönem güzellik anlayışı, onun yaşlılık dönemine rastlar. Bu dönem Platon'un sayılarla meşgul olduğu, Pythagorasçılığın etkisinde kaldığı bir dönemdir.

¹⁵ Platon, *Şölen*, 211 a, Terc; A. Erhat, S Eyüboğlu, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2002, s.62

¹⁶ Tunali, *age*, s.36 ; Arat *age*, s. 44

¹⁷ Platon, *age*, s.62-63; Arat, *age*, s.42-43; Tunali, *age*, s.35-35

Onun bu dönemdeki anlayışına göre, geometrik şekiller, sahip oldukları oran ve orantılar nedeniyle güzellik kazanırlar. Bir başka ifade ile, bu dönemde güzellik *orantıdan* ibarettir.¹⁸

Bu dönemde Platon, evrenin rastgele yaratılmadığını ileri sürer. Ona göre evren, su, hava, toprak ve ateş'ten mürekkep ve bir oran içinde yaratılmıştır. Platon bu görüşünü *Timaios* diyalogunda, tanrının ateş ile toprağın arasına su ile havayı koyarak, aynı orantıda birleştirmesinden evrenin vücuda geldiğini belirtir. Bu evrenin, içindeki bu dört ana maddenin orantısından ahengini ve güzelliğini almış olduğunu ifade eder.¹⁹

Varlık böyle bir düzen içinde var olunca, bütünü içinde yer alan her şey düzenli ve orantılı olarak kavranacaktır. Bu hâliyle güzelin, orantıdan başka bir şey olmaması gerekir. Bu belirleme, Pythagorasçılığın etkisi altında Platon'un ulaştığı son noktadır.²⁰

bb. Aristoteles

İlkçağın bir başka düşünürü olan Aristoteles (MÖ.384-322) ise güzelliği hocası Platon gibi ideal bir kavram olarak almaz. Ona göre, güzel, tabii ve canlı bir şeydir. Bu yüzden maddeye güzellik kazandıran şey, o maddenin içindedir. Biz maddedeki bu güzelliği fark edebildiğimiz ölçüde ona güzel deriz. Ancak o, güzelliği matematik bir kavram olarak ele alması bakımından hocası Platon'un olgunluk dönemi görüşlerine de çok yaklaşıyor. Çünkü Aristoteles'e göre de güzel, bir orantı, yani matematik olarak belirlenebilen bir kavramdır.²¹ O, matematiğin güzel ve iyi hak-

¹⁸ Tunalı, *Grek Estetiği*, s.26

¹⁹ Tunalı, *age*, s.62 (*Timaios* 32b'den alıntı)

²⁰ Tunalı, *age*, s.63

²¹ Tunalı, *age*., s.64 ; Weber A., *Felsefe Tarihi*, İstanbul,1993, s.70-72.

kında herhangi bir şey söyleyemeyeceği gibi bir düşüncesi olanların yanığı içinde olduklarını söyler. Aristoteles, matematiğin güzel ve iyi hakkında, matematik dili ile bir şeyler söylediğini, diğer ilimlerin söylediği gibi herkesin anlayacağı şekilde söylemediğini belirtir. Çünkü ona göre güzelliğin temel formları düzen, oran ve orantı ve sınırlılıktır. Bunlar da matematiğin konusudur. Yani matematik, güzeli belirlerken kendi dilini kullanır. Bu dilden anlamayanlar ise, matematiğin güzellik konusunda söylediklerini anlayamazlar.²²

Aristoteles'in herhangi bir şeyin güzel olarak vasıflandırabilmesi için ortaya koyduğu şartlar, güzelin sınırlanması açısından önemlidir. Bu öğretisi daha sonraları büyük bir ilgi uyandırmış, hem idealist ve hem de maddeci estetik anlayışı açısından geliştirilerek değerini bu güne kadar korumuştur.²³ Aristoteles'e göre, bir şeyin güzel olabilmesi için parçaları ile uyumlu bir düzende olması, gelişigüzel bir büyüklüğe sahip olmaması gerekir. Yani güzellikte düzen, oran ve büyüklük söz konusudur.²⁴

Aslında burada Aristoteles büyüklük sınırı koymakla, belki de farkında olmadan estetiğin bir başka kavramından söz etmiş olmaktadır. O kavram da "yüce" kavramıdır.²⁵

Aristoteles, güzellik vasfını maddeye indirgemiş olması açısından önemli bir yaklaşım ortaya koymuş ve kendinden sonra gelen filozoflar ve özellikle Rönesans döneminde etkili olmuştur.²⁶

²² Tunalı, *age.*, s.64.

²³ Ziss A, *Estetik*, De Yayınları, (Çev: Y. Şahan), İstanbul 1984, s.172.

²⁴ Ayvazoğlu B, *İslam Estetiği ve İnsan*, İstanbul 1989, s.26.

²⁵ Tunalı, *age.*, s.65.

²⁶ Ziss, *age.*, s.174.